

A hetvenéves Hajdú Mihály köszöntése*

Megkésett születésnap üdvözlésre jöttünk össze. Hajdú Mihály tagtársunk, az ünnepelt ugyanis — bármennyire hihetetlen — már betöltötte (augusztus 14-én) hetvenedik életévét. Mégsem késtünk el. Mert jókívánságaink nem egyetlen naphoz kötődve érvényesek. Azon kívül pedig ma van egy születésnap, amely ugyan nem Hajdú Mihályé, de hozzá kötődik: pontosan 33 évvel ezelőtt alakult meg az ifjú nyelvészek köre, a BOKOR, amelynek atyjaként őt tartják számon az alapítók. Hajdú Mihályt, akit Domokos Péter Pál „neves ember”-ként (D. MÁTAI: Névtani Értesítő 15. 1993: 12) emlegetett, szoros szálak fűzik a Magyar Nyelvtudományi Társasághoz: 1961 óta tagja (ajánlói Bárcki Géza és Szathmári István voltak), 1974 óta választmányi tagja, volt titkára is, szakosztályelnöke is, ő a Csúry Bálint-émlékermet és -díjat odaítélő bizottság elnöke, a Csúry-émlékérem és a Pais Dezső- emlékérem és -díj kitüntetője, testvértársaságunknak, a Magyar Néprajzi Társaságnak pedig tiszteleti tagja.

Hajdú Mihály némi kacskaringóval, ám utólag tekintve mintha törvényszerűen vált volna nyelvészé. Ifjú tettrekészség és tudásvágy kerítette hatalmába — szűkebb környezete iránti mély vonzalommal párosulva — a Vásárhelyi-pusztai képzés nélküli tanyai tanítóját, akit — levelező tagozatos egyetemistaként — 1956 után elmozdítottak állásából. A nyelv és a népiélet iránti érdeklődése szűkebb pátriája nyelvjárásának és a népi életmódnak a vizsgálatára ösztönözte a fiatal pedagógust, aki hallgatóként végigjárta a felsőoktatás grádicsait. Negyven évvel ezelőtt, 1963-ban jelentek meg első publikációi az orosházi múzeum 1961—1962-es évkönyvében és a Magyar Nyelvjárások című orgánumban. Az indulást jellemző nyelvjárási és néprajzi érdeklődés máig kíséri munkásságában. Első hét tudományos közleményének címében is szerepel az *Orosháza* és az *orosházi*, jeléül annak, mely forrásból merített először. A nyelvesszé válás akkor következett be, amikor Hajdú Mihályt Benkő Loránddal hozta össze jó sorsa. Nála doktorált ugyanis 1964-ben (disszertációjának címe: „A paraszti állattartás szókincse Orosházán”), s 1966-tól 1969-ig aspiránsa volt. A személynevekkel Benkő tanár úr javaslatára, rábeszélésére kezdett el foglalkozni, s 1967-ben már meg is jelent első névtani tárgyú cikke a Magyar Nyelvben, amely folyóiratnak Hajdú Mihály azóta is hűséges és gyakori szerzője. 1970-ben védte meg kandidátusi értekezését, amelynek két kötetében, 1400 lapon foglalkozik az 1770 és 1970 közötti magyar keresztnévvel és becézőnevekkel. Ebből született az 1974-ben megjelent monográfia, a „Magyar becézőnevek 1770—1970”,

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2003. október 14-i felolvasó ülésén.

amely névtanosként egy csapásra ismertté tette nevét. Ezt a munkát az jellemzi, ami általában is jellemző Hajdú Mihály nyelvtudományi munkásságára: nagy mennyiségű saját gyűjtésű anyagot dolgoz föl sokoldalúan. Hogy máig ezt a munkát tekinti szívéhez legközelebb állónak, annak legvalószínűbb magyarázata az lehet, hogy ezekben az években került a nyelvészeti kutatás bűvkörébe, megismervén nagyszerűségét, szépségét és a tudományos alkotás izgalmas világát. 1969-ben Benkő tanár úr a tanszékére vitte Hajdú Mihályt, s ő ettől fogva már de facto és de jure is hivatásos nyelvész volt, aki a tanszék pezsgő életébe gyorsan bekapcsolódott. S bár munkássága egyetemi pályafutása óta kettős csillagzat, a névtan és a dialektológia alatt formálódott, egyre inkább a névtan vált számára azon területé, amelyen párját ritkító aktivitással dolgozott és dolgozik.

A hazai névtan alakulásának és Hajdú Mihály névtanos pályája fejlődésének a szempontjából szerencsés egybeesés volt, hogy ünnepeltünk akkor kezdett el névtannal foglalkozni, amikor újra föllendülőben voltak nálunk a névtani kutatások. Az 1969-es névtani kongresszuson BENKŐ LORÁND mondotta: az előrehaladás záloga az a tény, hogy „ma mind földrajzinév-, mind személynév-kutatásunk területén megint számottevő kutató gárdával rendelkezünk, sőt e gárda számbelileg alkalmasint még felül is múlja bármelyik korábbi időszak ez irányban ténykedő szakembereinek mennyiségét” (NytudÉrt. 70. sz. Bp., 1970. 9). KISS LAJOS ugyanitt azt mondta: „az etimológia-központú régi európai névtan olyan modern névtannak adta át a helyét, amelyet a vizsgált kérdések sokrétűsége és összefonódottsága jellemez, és amely annak köszönheti arányosságát és kiegyensúlyozottságát, hogy valamennyi említett problémakörben folyamatos benne az előrehaladás” (i. m. 17). Az éremnek a másik oldala — mások, elsősorban Mező András és Ördög Ferenc mellett — mindenekelőtt maga Hajdú Mihály. Hatalmas energiával vetette bele magát a névtani gyűjtő, feldolgozó, szervező és szerkesztő, kiadó munkába, s a névtanban korábban példátlan méretű mozgósítást hajtott végre társaival, korábban nem tapasztalt pezsgést indukálva a hazai névtanban. Emeltessek néhány tény! 1969-ben alakult meg a Nyelvtudományi Bizottság Névtani Albizottsága, s ez Bárczi Géza elnökletével 1975-ig működött: titkára Hajdú Mihály volt, s feladatul a hazai, majd a határon túli magyar névtani kutatások összefogását kapta. Ő indította útjára a Magyar Nyelvtudományi Dolgozatok (1970-től), a Magyar Személynévi Adattárak („sárga füzetek”, 1974-től), a Magyar Névtani Dolgozatok („kék füzetek”, 1976-tól), a Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok („bordó füzetek”, 1980-tól) sorozatát és a „szürke sorozat”-nak nevezettet is. Ez már-már 400-at közelítő kiadványt jelent! Azt ma még nem tudjuk, legföljebb sejtethetjük, milyen érték lesz a bennük közölt rengeteg anyag száz vagy kétszáz év múlva. „Hajdú Mihálynak nagy érdeme, hogy lehetőséget teremtett a terjedelmesebb határon túli helynévközlések kiadására is” (HOFFMANN ISTVÁN, Magyar helynévkutatás 1958—2002. 80): Szabó T. Attila gazdag anyagát az „Erdélyi Helynévtörténeti Adattár” című sorozatban teszi közzé. Mező Andrással indította útjára Hajdú Mihály a Névtani Értesítőt (1979-ben), az első magyar névtani orgánomot, amelynek nagy szerepe volt és van a névtanos szakmai közösség összefogásában, irányításában, motiválásában, a szakmai véleménycsere biztosításában, a névtan önálló diszciplínaként való megjelenítésében.

Ünnepeltünk munkásságára az jellemző, hogy mind az anyaggyűjtésben, mind a forrásfeltárásban, az anyagközlésben, mind a feldolgozásban, mind a szervezésben, mind pedig a tudományos ismeretek továbbadásában, tehát az oktatásban és a tudományos ismeretterjesztésben is áldozatos ügybuzgalommal, fáradságot nem kímélve vett és vesz részt. Ő a lelke, motorja kezdettől fogva, hovatovább három évtizede a Névtani Munkaközösségnek, ő dolgozta ki és vezeti az ELTE névtani önálló programját (1992 óta), ő a felelős vezetője kezdettől fogva az ELTE Doktori Iskola névtani alprogramjának (1995 óta). Pedagógusi vénája, közösségteremtő ereje mondhatni predesztinálja arra, hogy jó tanár és mozgósítani képes kolléga legyen. Korai, általános iskolai oktatási tapasztalatai is szerepet játszanak abban, hogy közszeretnek örvend az egyetemi hallgatóság körében is, hogy óráira mindig sok a jelentkező, s hogy tanítványok sorát nyeri meg a névtannak mind a graduális, mind a posztgraduális képzésben. Az, hogy a névtan ma egyetemeinken népszerű, abban Hajdú Mihálynak kétség kívül nagy szerepe van. Mert ne feledjük, oktatott (névtant, dialek-

tológiát, nyelvtörténetet, fonetikát) a pécsi, a miskolci, a szegedi egyetemen és a Károli Gáspár Református Egyetemen is. Tanári kvalitásait dicséri, hogy a pesti bölcsészkaron immáron 34 éve, 1969 óta ő a kiegészítő képzés magyar nyelvészeti részének is a vezetője.

Hajdú Mihály a személynevek vizsgálatával vált céhbéli onomatológussá, de az idő múltával egyre inkább birtokba vette a tulajdonnevek gazdag tartományának egyéb területeit is: foglalkozott és foglalkozik a helynevek különböző típusaival (Hoffmann István idézett tudománytörténeti munkájában a legtöbbit hivatkozott szerzők: Benkő Loránd, Györffy György, Hoffmann István, Kálmán Béla, Kiss Lajos, Mező András társaságában ott találjuk Hajdú Mihály nevét is: 276), az állatnévadással, intézmény-, márka- és hajónevekkel és egyebekkel is. Mind a nevek adásának, mind használatának egyre több kérdését vonta be kutatásaiba: névélettani, névszociológiai vizsgálatnak növekvő száma igazolja ezt. Nemcsak szinkrón, hanem történeti szempontból is kutatja a neveket, s keresi azokat a fogódzókat, amelyek nyelvtörténeti, illetőleg változásvizsgálati szempontjából fontosak. Nyelvtörténeti-nyelvjárástörténeti vonzalma régi keletű, tanulmányok sora a bizonyosság erre. 1997-ben elkészült akadémiai doktori értekezésében a középmagyar kor személynévtörténetét vizsgálja hatalmas anyag bevonásával, sokrétűen, 1598 lapon, történeti szintézisbe foglalva a magyar személyneveket. Nem szűnt meg dialektológusnak lenni sem, vissza-visszatér ehhez az ifjúkori szerelméhez ma is. Végh József örökébe lépve ő volt 1977 és 1999 között a néprajzi és nyelvjárási pályamunkákat bíráló országos zsűri nyelvész tagja, s ő Társaságunkban a Csűry Bálint-émlékérmét és -díjat odaítélő bizottság elnöke immár 1980 óta. Pályatársai iránti tiszteletének jeleként számos köszöntőt írt, köszöntő és -emlékkötetet szerkesztett. Érdeklődése már évek óta érzelmelhetően egyre inkább a névtan általános kérdései felé fordul. Tudjuk, hogy jó ideje egy névtani kézikönyv megírásán fáradozik. Ez a szintézis, amelynek „Általános és magyar névtan” a címe, s amely a névtan oktatása szempontjából kitüntetett fontosságú lesz, megjelenés előtt áll.

Hajdú Mihály munkásságáról sokat vall az a mondat, amelyet első megjelent és rövidesen megjelenendő összefoglaló munkája címéből állíthatunk össze: Az orosházi méhészeti tájszótártól az általános és magyar névtanig. Nos: elismeréssel adózunk annak a tudományos, tanári, szervezői teljesítménynek, ami a két munka, a két állomás között van, s annak az embernek, nyelvésznek, tanárnak, akit szerencsénkre mi magunkénak tudhatunk, s akinek a világa a kitarató, szorgalmas munka világa, a tenni akarásé, a segítőkészségé és a jóindulaté. A jövőre pedig úgy gondolunk, hogy Hajdú Mihály a tőle megszokott lendülettel, energiával, optimizmussal, kitarással, ügybuzgalommal és eredményességgel teszi még hosszú évekig a dolgát. Ezt várják tőle pályatársai, tanítványai, s ezt várják a különböző rendű és rangú, még felgyűjtetlen és kiadatlan, illetőleg feldolgozatlan tulajdonnevek (ha „nevük”-ben nyilatkozhatom), s ezt várjuk, sőt kérjük mi, közvetlen munka- és pályatársai, barátai, de tanítványai is. Legyen szabad jó emlékezetű Balázs János hosszú jókívánságával tolmácsolnom mindannyiunk szívből jövő kérését: Miska, Isten éltesse meg nagyon sokáig!

KISS JENŐ